

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ ДЕРЖАВИ І СУСПІЛЬСТВА ДО ТЕРОРИСТИЧНОЇ ЗАГРОЗИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

Резнікова Ольга Олександрівна,

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник

Досягнення високого рівня національної стійкості до певних загроз створює можливості для вжиття своєчасних запобіжних заходів, ефективного реагування на загрози і подолання наслідків їх дії, забезпечує безперервність процесу державного управління і гнучкість відповідних систем в умовах, що швидко змінюються, тощо. На основі результатів сучасних досліджень щодо формування національної стійкості в розрізі окремих сфер і елементів у статті здійснено оцінювання стійкості державної системи у протидії тероризму в Україні, а також суспільства до терористичної загрози.

Виявлено чинники, які впливають на забезпечення стійкості держави і суспільства до терористичної загрози. Підготовлено рекомендації для органів державної влади України щодо удосконалення концептуальних та організаційних засад і нормативно-правової бази протидії тероризму.

Ключові слова: національна стійкість, терористична загроза, національна безпека, держава, суспільство, протидія тероризму.

Reznikova Olga

URGENCY OF BUILDING OF STATE AND PUBLIC RESILIENCE TO TERRORIST THREAT IN TODAY'S ENVIRONMENT

Achieving a high level of national resilience to certain threats creates opportunities to take preventive measures in time, to give effective responses to threats, to overcome the consequences of their actions; and ensures continuity of the governance and flexibility appropriate systems when circumstances are changing rapidly and so on. Based on current research on the building of national resilience in different areas and through different elements the article presents the estimation of the state system of countering terrorism in Ukraine and public resilience to the terrorist threat.

The author identified factors affecting the building of state and public resilience to terrorist threat. Proposals to the government of Ukraine on the improvement of the conceptual and legal framework to counter terrorism are prepared.

Keywords: national resilience, terrorist threat, national security, state, society, countering terrorism.

На тлі швидких змін безпекового середовища та дії загроз гібридного типу особливого значення набуває питання забезпечення національної стійкості. Відповідне завдання визначають для себе як пріоритетне провідні країни світу, у т. ч. члени НАТО. Питання забезпечення стійкості як демократичних країн – членів ЄС, так і сусідніх держав на сході та півдні ЄС є одними з основних

пріоритетів, визначених Глобальною стратегією Європейського Союзу щодо зовнішньої політики та політики безпеки (2016 р.) [1]. Це зумовлено тим, що нині питання внутрішньої і зовнішньої безпеки перетинаються дедалі більше.

У Резолюції Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 р. «Перетворення нашого світу: Порядок

денний щодо сталого розвитку до 2030 року» [2] зазначено, що «не може бути сталого розвитку без миру, а миру — без сталого розвитку». Збройне насилля, проявом якого є тероризм, руйнівним чином впливає на розвиток будь-якої країни, стримує її економічне зростання, призводить до дестабілізації суспільства. Задля встановлення миру та справедливості важливим є об'єднання зусиль держави та громадянського суспільства, спрямованих на досягнення довгострокових цілей, зокрема забезпечення національної стійкості шляхом розвитку демократії, гарантування ефективного управління і верховенства права.

Розробка методичних і практичних рекомендацій щодо забезпечення національної стійкості в різних сферах має не лише базуватися на результатах теоретичних досліджень, а й враховувати контекст сучасної безпекової ситуації.

Україна має нині унікальний досвід протидії гібридній війні, яку вже четвертий рік поспіль веде проти нашої країни РФ. Вивчення такого досвіду визначено одним із 40 напрямів взаємодії між Україною та НАТО у рамках Комплексного пакета допомоги, який було схвалено за результатами Варшавського саміту НАТО (9 липня 2016 р., м. Варшава, Республіка Польща).

Дослідження шляхів забезпечення стійкості держави і суспільства до гібридних загроз у різних сферах може стати прикладом реалізації зазначеного спільного інтересу. Так, поєднання результатів теоретичних напрацювань щодо сутності поняття національної стійкості, критеріїв її оцінювання, механізмів формування, а також досвіду України щодо протидії різноманітним гібридним загрозам створює можливість розроблення відповідних практичних рекомендацій для національних урядів країн — членів НАТО та України.

Терористична загроза нині набуває нових форм, як на глобальному, так і на національному рівні, і може використовуватися як елемент гібридної війни. Під її впливом може порушитися нормальне функціонування держави та суспільства.

Метою статті є оцінка стійкості державної системи протидії тероризму в Україні, виявлення чинників, які впливають на забезпечення стійкості держави і суспільства до терористичної загрози, підготовка рекомендацій для органів державної влади України щодо шляхів підвищення національної стійкості в зазначеній сфері.

Дослідження, які проводилися у світі з питань забезпечення стійкості, не мають єдиної концепції та методології, охоплюють різні сфери і базуються на різних підходах до визначення відповідного поняття. Так, у роботі *Community and Regional Resilience Institute*, присвяченій різноманіттю визначень поняття «стійкість», наголошується на його поступовій трансформації від характеристики суто фізичних явищ (наприклад, здатність об'єкта накопичувати енергію і витримувати значні навантаження без розривів та пошкоджень) до інших феноменів у різних сферах (екологічній, соціальній, економічній, а також на рівні суспільних відносин та індивідуальному) [3].

Аналізуючи різноманітні визначення поняття «стійкість», можна дійти висновку, що ключовою його ознакою є здатність системи (об'єкта) протистояти загрозам, адаптуватися до їх дії та умов, які швидко змінюються (у т. ч. криз/руйнувань).

Цікавою є низка досліджень проблеми забезпечення національної стійкості в розрізі різних сфер і елементів, проведених у рамках підготовки щорічних доповідей «Глобальні ризики» Всесвітнього економічного форуму. Загальну методологію таких досліджень було розкрито у спеціальній доповіді 2013 р. щодо побудови національної стійкості до глобальних ризиків (*Building National Resilience to Global Risks*) [4]. Також автори запропонували сфери (підсистеми), які мають аналізуватися в контексті визначення національної стійкості (економічна, екологічна, сфера управління, інфраструктура, суспільство) та критерії їх оцінювання.

У доповіді щодо розбудови стійкості (*Pathways to Resilience*) [5] йшлося про нагальну необхідність пошуку нових можливостей підвищення стійкості до глобальних ризиків і загроз через поглиблення співробітництва між зацікавленими сторонами.

Окремі аспекти цієї проблеми розглядалися в доповіді Всесвітнього економічного форуму 2016 р. (*Resilience Insights*), де аналізувалися проблеми забезпечення стійкості до водних криз, масової міграції, а також широкомасштабних кібератак [6].

Крім того, пропонувалися оцінки окремих підсистем національної стійкості на прикладах різних країн, зокрема Непалу [7], країн Західної Африки [8], Канади [9] та ін.

Узагальнюючи висновки досліджень різних авторів, можна підсумувати, що загалом держава може вважатися стійкою, якщо вона здатна:

- безперервно функціонувати у нормальному режимі, адаптуватися до умов, що змінюються;
- витримувати неочікувані удари;
- відновлюватися після руйнівних наслідків явищ/дій будь-якої природи до бажаної рівноваги (на попередньому або на новому рівні) за умови збереження безперервності процесу управління.

Розглядаючи питання національної стійкості до терористичної загрози, потрібно аналізувати передусім такі її елементи, як стійкість державної системи протидії тероризму, а також стійкість суспільства до цієї загрози.

Використовуючи методологію оцінювання національної стійкості, запропоновану у спеціальній доповіді Всесвітнього економічного форуму [4], аналіз зазначених вище підсистем доцільно здійснювати в розрізі таких основних критеріїв:

- надійність (здатність системи передбачати ризики, долати збої у роботі, що виникають унаслідок дії загроз);
- існування резервів *або надмірність* (наявність у системі додаткових спроможностей, які можуть бути задіяні внаслідок виходу з ладу основних, а також альтернативних планів, стратегій розвитку);
- адаптивність (здатність пристосовуватися до кризових умов, можливість трансформувати негативні результати в позитивні, застосовувати творчі/інноваційні рішення);
- реагування (здатність до швидкої мобілізації зусиль в умовах дії загрози/кризи);
- відновлення (здатність системи забезпечувати виживання, пристосування до нових обставин, що виникли під руйнівним впливом кризи, еволюцію).

Державна система протидії тероризму в Україні є досить розвиненою і складається з таких базових елементів:

- національне антитерористичне законодавство;
- суб'єкти боротьби з тероризмом і координуючий орган;
- єдина державна система запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків;
- державна політика у сфері протидії тероризму;
- система ухвалення рішень у сфері протидії тероризму.

Загалом державна система протидії тероризму в Україні є досить стійкою за наведеними вище

критеріями: вона дає змогу передбачати загрози, обмежувати їх вплив, своєчасно реагувати, адаптуватися до змін безпекового середовища, забезпечувати розвиток системи. Детальний аналіз наведено в аналітичній доповіді «Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні» [10].

Слід зазначити, що важливу роль у забезпеченні *надійності* державної системи протидії тероризму в Україні відіграло формування та удосконалення профільного законодавства, визначення суб'єктів боротьби з тероризмом, їх повноважень та порядку взаємодії. Протягом останніх років за результатами проведення антитерористичної операції на території Донецької і Луганської областей низку положень законодавства з питань протидії тероризму було уточнено і розвинено.

Зокрема, Постановою Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2016 р. № 92 [11] було запроваджено єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків, яка складається з постійно діючих територіальної і функціональної підсистем та визначає види об'єктів можливих терористичних посягань і основні заходи, які мають вживати суб'єкти боротьби з тероризмом у постійному режимі, а також у разі встановлення підвищених рівнів терористичної загрози.

Здатність передбачати й оцінювати ризики та загрози, прогнозувати їх характер і можливі масштаби є ще одним важливим елементом забезпечення надійності системи. Слід зазначити, що оцінка терористичної загрози в Україні, яку наведено в чинній Концепції боротьби з тероризмом, схваленій Указом Президента України від 23 квітня 2013 р. № 230/2013 [12], є неповною і не враховує вплив низки чинників, у т. ч. агресивної політики Російської Федерації. Зокрема, у цьому документі зазначено, що «в Україні відсутні внутрішні передумови для виникнення організацій, які б використовували терористичні методи як спосіб досягнення політичної мети або привернення уваги громадськості до своїх ідеологічних чи інших поглядів».

Очевидно, що така оцінка терористичної загрози нині вже не відповідає дійсності. Під час гібридної агресії РФ проти України бойовики, що перебувають на території України, часто вдаються до тактики терористичних дій для досягнення певних політичних цілей. Нині найбільшу терористичну загрозу становить саме діяльність незаконних збройних формувань в Україні,

а не міжнародних терористичних організацій, як зазначено в Концепції боротьби з тероризмом.

Таким чином, в Україні необхідно підвищувати ефективність прогнозування ризиків і загроз, у т. ч. у сфері державної та публічної безпеки, задля забезпечення національної стійкості. Для цього доцільно більш ефективно використовувати потенціал наукових установ України та відповідну консультативну допомогу міжнародних організацій.

З метою формування *резервіє* у державній системі протидії тероризму як елемента національної стійкості необхідно завчасно вживати заходів, спрямованих на оцінювання достатності та рівня готовності наявних сил і засобів, залучення додаткових ресурсів, розробку альтернативних стратегій (планів), які можуть бути використані за неможливості застосування основних.

Так, законодавство України зобов'язує суб'єктів боротьби з тероризмом оцінювати достатність наявних і визначати необхідність залучення додаткових сил та засобів, що можуть залучатися до проведення антитерористичних операцій, забезпечувати їх готовність та належний матеріально-технічний стан. Важливе значення при цьому мають методологія такого оцінювання і критерії достатності сил та засобів. Чинником, що знижує ефективність відповідних заходів, є суб'єктивність оцінок та ухвалених рішень. Покращити результати такої діяльності можна завдяки запровадженню комплексного стратегічного планування в секторі безпеки і оборони України. Також доцільним є посилення взаємодії органів державної влади з науковими установами для вдосконалення методології процесу стратегічного планування та його складників.

За сучасних умов безпекове середовище зазнає динамічних змін. З огляду на це, дедалі більшого значення для забезпечення національної стійкості набуває розробка альтернативних стратегій (планів) дій залежно від рівня й характеру терористичної загрози. В Україні такий підхід певним чином реалізовано, зокрема, у Положенні про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків [11]. Слід зауважити, що в таких стратегіях має враховуватися можливість трансформації терористичної загрози під впливом дії інших чинників і загроз (у т. ч. гібридного типу).

Крім того, державна система протидії тероризму повинна постійно вдосконалюватися для того, щоб

мати можливість забезпечити безперервність її функціонування в умовах, які швидко змінюються, тобто її *адаптивність*. Важливу роль у цьому відіграють передусім безпосередньо суб'єкти боротьби з тероризмом, які мають постійно підвищувати ефективність заходів із протидії тероризму, міжвідомчої взаємодії і координації, відповідного законодавства тощо. Проте не слід недооцінювати можливості наукових установ та громадянського суспільства у цьому процесі. Так, розробка нових методів і способів боротьби з тероризмом, високий рівень довіри громадян до органів державної влади, уповноважених на боротьбу з тероризмом, готовність взаємодіяти з ними сприяють підвищенню стійкості держави до терористичної загрози.

У контексті забезпечення своєчасного та ефективного *реагування* на терористичну загрозу дедалі більшого значення набуває посилення співробітництва спецслужб різних держав, оскільки терористична активність у сучасному світі не має кордонів.

Зокрема, серед завдань, визначених Глобальною стратегією Європейського Союзу щодо зовнішньої політики та політики безпеки [1] у сфері боротьби з тероризмом, передбачено розширення обміну інформацією і співробітництва спецслужб між державами-членами й установами ЄС. Зокрема, йдеться про спільне інформування щодо випадків екстремізму, діяльності терористичних мереж та іноземних бойовиків, моніторинг Інтернету і засобів масової інформації задля недопущення розміщення незаконного контенту, розробку спільних програм із протидії екстремізму тощо.

Важливу роль у забезпеченні національної стійкості до терористичної загрози відіграє громадянське суспільство. Державна система протидії тероризму та стійкість суспільства до терористичної загрози можуть посилювати і доповнювати одне одного.

Належна антитерористична культура населення, високий рівень самоорганізації суспільства дають йому змогу брати на себе додаткові функції зі сприяння уповноваженим органам у боротьбі з тероризмом та мінімізації наслідків терактів.

Для оцінювання стійкості суспільства до терористичної загрози можуть бути використані теоретичні напрацювання Джошуа Поллака і Дейсона Вуда, які розглядають цей показник як сукупність якостей суспільства, що знижують вразливість від прямих і непрямих наслідків терактів (фізичних, психологічних, поведінкових, соціальних, політичних тощо) [13]. Важливе значення при цьому має формування

в суспільстві *відчуття* розуміння загрози і контрольованості ситуації, навіть якщо вони перебільшені.

Як зазначено у Глобальній стратегії Європейського Союзу щодо зовнішньої політики та політики безпеки [1], «держава стає стійкою, коли суспільство відчуває поліпшення і надію на краще майбутнє».

Процес формування стійкості суспільства до терористичної загрози в різних країнах може відрізнятися через вплив на нього певних чинників, зокрема таких, як особливості національного менталітету, загальний рівень освіти населення, рівень життя, поширеність і доступність ЗМІ та інших джерел інформації, соціальні зв'язки, рівень самоорганізації суспільства тощо.

У Глобальній стратегії Європейського Союзу щодо зовнішньої політики та політики безпеки [1] серед завдань у сфері боротьби з тероризмом також визначено розширення співробітництва з громадянським суспільством, громадськими діячами, представниками приватного сектору, жертвами тероризму та посилення міжрелігійного і міжкультурного діалогу.

Аналіз стійкості українського суспільства до терористичної загрози та чинників, що впливають на її формування, наведено в аналітичній доповіді «Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні» [10]. Слід зауважити, що ступінь залучення населення до боротьби з тероризмом в Україні залишається наразі на невисокому рівні. З огляду на це, Антитерористичний центр при СБУ має запропонувати нові концептуальні підходи для вирішення цієї проблеми. Певні завдання щодо підвищення ролі суспільства у протидії тероризму вже визначені в оновлених стратегічних документах держави, зокрема в Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України [14].

Терористичної загрози не можна уникнути повністю, проте можна суттєво знизити наслідки її впливу через посилення стійкості держави і суспільства до неї. Такий підхід відповідає завданням, визначеним Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 р. «Перетворення нашого світу: Порядок денний щодо сталого розвитку до 2030 року» [2], якою були встановлені 17 цілей сталого розвитку.

Зокрема, ціль 16 «Мир, правосуддя і сильні інститути» передбачає, серед іншого:

- зміцнення відповідних національних інститутів/установ, у т. ч. через міжнародне

співробітництво, для створення спроможностей на всіх рівнях з метою запобігання насильству, боротьби з тероризмом і злочинністю;

- забезпечення відповідального, інклюзивного, з широким представництвом процесу ухвалення рішень;

- забезпечення доступу громадськості до інформації та захисту основних свобод відповідно до національного законодавства і міжнародних угод.

Реалізація запропонованих підходів в Україні сприятиме також посиленню стійкості держави й суспільства до терористичної загрози.

Висновки

1. Рівень терористичної загрози є високим як в Україні, так і у світі загалом. Сталий розвиток суспільства неможливий без підтримання миру. Досягнення цієї мети потребує формування та забезпечення національної стійкості, у т. ч. зміцнення відповідних національних інститутів і громадянського суспільства.

Важливими елементами національної стійкості є стійкість держави та суспільства до терористичної загрози. Їх періодичне оцінювання за певними критеріями дасть змогу підвищити ефективність боротьби з тероризмом в умовах швидких змін безпекового середовища.

2. Гібридна агресія РФ проти України стала потужним випробуванням державної системи протидії тероризму в Україні. Завдяки тому, що всі необхідні базові елементи цієї системи були створені завчасно, вони забезпечили її надійність, адаптивність, наявність необхідних і додаткових ресурсів, здатність ефективно реагувати на загрозу. Крім того, можна говорити і про відновлення цієї системи після руйнівних дій з боку попередньої влади. Це відбулося, зокрема, завдяки оновленню кадрового складу органів сектору безпеки і оборони України, його реформуванню та розвитку, у т. ч. шляхом удосконалення відповідного законодавства тощо.

Таким чином, можна стверджувати, що державна система протидії тероризму в Україні є досить стійкою. Водночас є потенціал для підвищення її ефективності, зокрема завдяки посиленню взаємодії з науковими установами та громадянським суспільством.

Також важливими напрямками посилення протидії тероризму в сучасному світі є розвиток і поглиблення співпраці спецслужб різних держав, обмін інформацією.

3. Задля підвищення стійкості суспільства до терористичної загрози державі доцільно вжити таких заходів:

- розробити концептуальні підходи до формування активної громадянської позиції щодо протидії тероризму та залучення населення до допомоги уповноваженим органам у боротьбі з тероризмом;

- розробити і впроваджувати на постійній основі навчальні програми, розраховані передусім на учнів, студентів, державних службовців (із поступовим розширенням аудиторії), щодо порядку дій у разі підвищення рівня терористичної загрози, проводити практичні заняття з підготовки населення до дій в умовах терористичної загрози тощо;

- забезпечити планування і реалізацію заходів, які дають змогу ефективно комунікувати

з населенням, у т. ч. одразу після вчинення терористичного акту;

- посилити взаємодію з органами місцевої влади для більшої консолідації суспільства, у т. ч. різних громадських ініціатив, а також надання підтримки у протидії тероризму тощо.

4. В умовах значних змін безпекового середовища потребують оновлення концептуальні засади боротьби з тероризмом в Україні:

- має бути розроблена нова редакція Концепції боротьби з тероризмом, схваленої Указом Президента України від 23 квітня 2013 р. № 230/2013;

- доцільно розробити проект Стратегії протидії тероризму, яка має визначити чіткі пріоритети державної політики у сфері протидії тероризму, виходячи з поточної безпекової ситуації та прогнозу щодо її розвитку;

- доцільно розробити проект Концепції забезпечення стійкості держави і суспільства до терористичної загрози — принципово новий документ, у якому визначити принципи й основи відповідного процесу.

Список використаних джерел

1. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf
2. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development / 70/1 Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/291/89/PDF/N1529189.pdf>
3. Definitions of Community Resilience: An Analysis : A CARRI Report, 2013 [Електронний ресурс] / Community and Regional Resilience Institute. — Режим доступу : <http://www.resilientus.org/wp-content/uploads/2013/08/definitions-of-community-resilience.pdf>
4. Building National Resilience to Global Risks: Special Report / The Global Risks 2013: Report, 8th edition [Електронний ресурс] / World Economic Forum. — Режим доступу : http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalRisks_Report_2013.pdf
5. Pathways to Resilience. The Global Risks 2016: Report, 11th edition [Електронний ресурс] / World Economic Forum. — Режим доступу : <http://www3.weforum.org/docs/Media/TheGlobalRisksReport2016.pdf>
6. Resilience Insights: The Global Agenda Council on Risk & Resilience : Report, January 2016 [Електронний ресурс] / World Economic Forum. — Режим доступу : http://www3.weforum.org/docs/GRR/WEF_GAC16_Risk_Resilience_Insights.pdf
7. Building Resilience in Nepal through Public-Private Partnerships. — Global Agenda Council on Risk & Resilience : Report, October 2015 [Електронний ресурс] / World Economic Forum. — Режим доступу : http://www3.weforum.org/docs/GAC15_Building_Resilience_in_Nepal_report_1510.pdf
8. Guilbert Kieran. Why West Africa needs to build resilience [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.weforum.org/agenda/2015/11/why-west-africa-needs-to-build-resilience>
9. Faruqee Hamid. How to build resilience in Canada's financial sector [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://www.weforum.org/agenda/2015/03/how-to-build-resilience-in-canadas-financial-sector>
10. Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні : аналіт. доп. / О.О. Резнікова, А.О. Місюра, С.В. Дрьомов, К.Є. Войтовський ; за заг. ред. О.О. Резнікової. — К. : НІСД, 2017.
11. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків» від 18 лютого 2016 р. № 92 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/92-2016-%D0%BF>

12. Указ Президента України «Про Концепцію боротьби з тероризмом» від 23 квітня 2013 р. № 230/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/230/2013>
13. Joshua H. Pollack, Jason D. Wood. Enhancing Public Resilience to Mass-Casualty WMD Terrorism in the United States: Definitions, Challenges, and Recommendations [Електронний ресурс]. – Defense Threat Reduction Agency, Advanced Systems and Concepts Office, Report Number ASCO 2010 042, Contract Number DTRA01–03-D-0017–0018. – Режим доступу : <https://fas.org/irp/agency/dod/dtra/resilience.pdf>
14. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України» від 14 березня 2016 р. № 92/2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/92/2016/print1452614476360738>

References

1. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy. (n. d.). *eeas.europa.eu*. Retrieved from http://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf [in English].
2. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. 70/1Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. *documents-dds-ny.un.org*. Retrieved from <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/291/89/PDF/N1529189.pdf> [in English].
3. Definitions of Community Resilience: An Analysis: A CARRI Report, 2013. Community and Regional Resilience Institute. *resilientus.org*. Retrieved from <http://www.resilientus.org/wp-content/uploads/2013/08/definitions-of-community-resilience.pdf> [in English].
4. Building National Resilience to Global Risks: Special Report. The Global Risks 2013: Report, 8th edition. World Economic Forum. *weforum.org*. Retrieved from http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalRisks_Report_2013.pdf [in English].
5. Pathways to Resilience. The Global Risks 2016: Report, 11th edition. World Economic Forum. *weforum.org*. Retrieved from <http://www3.weforum.org/docs/Media/TheGlobalRisksReport2016.pdf> [in English].
6. Resilience Insights: The Global Agenda Council on Risk & Resilience. World Economic Forum: Report, January 2016. *weforum.org*. Retrieved from http://www3.weforum.org/docs/GRR/WEF_GAC16_Risk_Resilience_Insights.pdf [in English].
7. Building Resilience in Nepal through Public-Private Partnerships. Global Agenda Council on Risk & Resilience. World Economic Forum: Report, October 2015. *weforum.org*. Retrieved from http://www3.weforum.org/docs/GAC15_Building_Resilience_in_Nepal_report_1510.pdf [in English].
8. Guilbert, Kieran. (2015). Why West Africa needs to build resilience. *weforum.org*. Retrieved from <https://www.weforum.org/agenda/2015/11/why-west-africa-needs-to-build-resilience> [in English].
9. Faruqee, Hamid. (2015). How to build resilience in Canada's financial sector. *weforum.org*. Retrieved from <https://www.weforum.org/agenda/2015/03/how-to-build-resilience-in-canadas-financial-sector> [in English].
10. Reznikova, O., Misiura, A., Driomov, S., & Voitovskii, K. (2017). *Aktualni pytannia protydyi teroryzmu u sviti ta v Ukraini [Actual Issues of Countering Terrorism in the World and in Ukraine]*. (O. Reznikova, Eds.). Kyiv: NISD [in Ukrainian].
11. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy «Pro zatverdzhennia Polozhennia pro yedynu derzhavnu systemu zapobihannia, reahuvannia i prypynennia terorystychnyh aktiv ta minimizatcii yih naslidkiv»: vid 18 liutogo 2016 roku № 92 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine «On Approval of the Regulation on a Unified State System for Prevention, Response and Termination of Terrorist Acts and Minimizing their Consequences» from 2016, January 18 № 92]. (n. d.). *zakon2.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/92-2016-%D0%BF> [in Ukrainian].
12. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro Kontseptsiiu borotby z teroryzmom»: vid 23 kvitnia 2013 roku № 230/2013 [Decree of the President of Ukraine «On the Concept of the Fight against Terrorism» from 2013, April 4 № 230/2013]. (n. d.). *zakon2.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/230/2013> [in Ukrainian].
13. Joshua, H. Pollack, & Jason, D. Wood. (2010). Enhancing Public Resilience to Mass-Casualty WMD Terrorism in the United States: Definitions, Challenges, and Recommendations. Defense Threat Reduction Agency, Advanced Systems and Concepts Office, Report Number ASCO 2010042, Contract Number DTRA01–03-D-0017–0018. *fas.org*. Retrieved from <https://fas.org/irp/agency/dod/dtra/resilience.pdf> [in English].
14. Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 4 bereznia 2016 roku «Pro Kontseptsiiu rozvytku sektoru bezpeky i oborony Ukrainy»: vid 14 bereznia 2016 roku № 92/2016 [Decree of the President of Ukraine “On the decision of the Council of National Security and Defense of Ukraine dated March 4 2016 “On the Concept of Development of the Security and Defense Sector of Ukraine” from 2016, March 14 № 92/2016]. (n.d.). *zakon5.rada.gov.ua*. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/92/2016> [in Ukrainian].